

Kemikalier i detaljhandeln

– ett samverkansprojekt 2009 – 2010

Kemikalier i detaljhandeln

– ett samverkansprojekt 2009 – 2010

Best.nr. 510 988
Sundbyberg, oktober 2010
Utgivare: Kemikalieinspektionen©
Beställningsadress: CM Gruppen, Box 11063, 161 11 Bromma
Tel: 08-5059 33 35, fax 08-5059 33 99, e-post: kemi@cm.se
Rapporten finns som nedladdningsbar pdf på www.kemi.se

Omslagsbilder: Kemikalieinspektionen
Tryck: CM Gruppen AB

Sammanfattning

Kemikalieinspektionen (KemI) har under 2009 och 2010 tillsammans med 129 av Sveriges kommuner genomfört ett inspektionsprojekt med syfte att kontrollera kemiska produkter som säljs till konsumenter i detaljhandeln. Projektet var främst inriktat på kontroll av att kemiska produkter, som klassificerats som farliga för hälsa/miljö, uppfyller kraven i kemikalielagstiftningen när det gäller svensk märkning, barnskyddande förslutning samt kännbar varningsmärkning.

Ungefär 45 000 produkter granskades i detta projekt och bristfälliga produkter har rensats bort från butikshyllorna.

Projektet startade med att KemI genomförde en utbildningsdag för kommunernas inspektörer med genomgång av de regler som skulle kontrolleras inom projektet. Kommunernas inspektörer kontrollerade sedan kemiska produkter i butiker och ställde krav på åtgärder i butikerna. Resultaten, som rapporterades till KemI, låg till grund för urvalet av ansvariga primärleverantörer, vilka i nästa del av projektet inspekterades av Kemi.

Kommunernas resultat visar att 3 procent av de undersökta produkterna hade brister inom de områden som undersöktes. Ett liknande projekt genomfördes 2006 och då var denna siffra 6 procent. Vid KemI:s inspektioner visade det sig att mer än hälften av de ansvariga leverantörerna hade fått påpekanden från butikerna om de brister som kommunerna upptäckt. I de flesta fall var bristerna som rapporterats från kommunerna därför helt eller delvis åtgärdade när KemI inspekterade ansvariga leverantörer.

Med samverkansprojekt kan ett stort antal produkter kontrolleras och bristfälliga produkter kan plockas bort från butikshyllorna. Projekten leder också till att såväl inspektörer hos ute i kommunerna som kemikalieleverantörer och aktörer inom detaljhandeln får djupare kunskaper om reglerna på kemikalieområdet.

Innehåll

1.	Inledning.....	4
1.1	Teori.....	4
2.	Metod.....	5
2.1	Projektorganisation.....	5
2.2	Del 1 – Kommunernas inspektioner.....	5
2.2.1	Information till kommunerna.....	5
2.2.2	Upptaktsdagar.....	6
2.2.3	Vägledning via extranät.....	6
2.2.4	Genomförandet och rapportering av kommunernas inspektioner.....	6
2.3	Del 2 – KemI:s inspektioner.....	7
2.3.1	Urval.....	7
2.3.2	Genomförande.....	7
2.3.3	Barnskydd KID 2010 – ett sidoprojekt.....	8
3.	Resultat.....	8
3.1	Kommunernas resultat – Hur såg det ut i butikerna?.....	8
3.1.1	Svensk märkning.....	9
3.1.2	Saknar barnskydd.....	9
3.1.3	Barnskydd med dålig/tappad funktion.....	9
3.1.4	Kännbar varningsmärkning.....	9
3.1.5	För hög fosfathalt hos textiltvättmedel.....	10
3.1.6	Butikernas rutiner.....	10
3.1.7	Åtgärder från kommunerna.....	11
3.1.8	Butiker som saknas i produktregistret.....	11
3.1.9	Korkprojektet – ett sidoprojekt.....	11
3.2	KemI:s inspektioner – Hur såg det ut hos ansvariga leverantörer.....	11
4.	Diskussion.....	14
4.1	Kommunernas inspektioner.....	14
4.2	KemI:s inspektioner.....	16
4.3	Samverkansprojekt – En bra projektform?.....	17
4.3.1	Synpunkter från kommunerna.....	17
4.3.2	Synpunkter från butikerna och branschen.....	19
4.4	Varför är reglerna kring kemiska produkter som säljs till allmänheten viktiga?.....	19
4.5	Varför behövs tillsyn?.....	19
5.	Bilagor.....	20

5.1	Bilaga 1 - Regler som kontrollerades i projektet	21
5.2	Bilaga 2 – Informationsbrev	30
5.3	Bilaga 3 – Projektbeskrivning.....	32
5.4	Bilaga 4 – Programmet under upptaktsdagarna	34
5.5	Bilaga 5 – Extranätets olika delar	35
5.6	Bilaga 6 – Mall för att upplysa butik om inspektion.....	36
5.7	Bilaga 7. Barnskydd KID 2010.....	37
5.8	Bilaga 8 Sammanställning av kommunernas utvärdering.....	40

1. Inledning

Kemiska produkter är något som de flesta kommer i kontakt med varje dag. Gemensamt för kemiska produkter är att de innehåller kemiska ämnen med någon speciell egenskap som gör dem anpassade till att utföra en specifik uppgift. Det kan exempelvis vara diskmedel som innehåller ämnen som hjälper till att lösa upp fett och smuts, målarfärg med olika ämnen som skyddar huset från mögelangrepp eller olja till bilen som innehåller ämnen som smörjer motorn. Vissa kemiska produkter har egenskaper som kan vara farliga för människa och miljö. Det finns därför regler som säger att den som ska använda produkterna ska upplysas om riskerna och hur han/hon kan skydda sig själv och miljön.

Produkterna ska förpackas så att man inte riskerar att skadas av innehållet och för att kunna köpa vissa kemiska produkter behövs särskilt tillstånd. Ansvaret för att farliga kemiska produkter är rätt märkta och rätt förpackade när de säljs ligger på företagen som tillverkar och importerar produkterna, men den som säljer produkterna i sin butik har också ett ansvar. Att det finns brister inom detta område är känt från andra projekt som Kemikalieinspektionen (KemI) genomfört och påtalas också i de tips som kommer in till KemI från allmänhet, företag och andra myndigheter.

Kemikalier i detaljhandeln (KID) är ett samverkansprojekt mellan KemI och Sveriges kommuner. I projektet har det kontrollerats att de kemiska produkter som säljs till konsumenter ute i detaljhandeln är rätt märkta och förpackade samt att butikerna känner till de regler som de har att följa när det gäller att sälja kemiska produkter i butik. Ansvaret för att kontrollera butikerna i detta avseende ligger på kommunerna. KemI:s ansvar är att bedriva tillsyn över tillverkare och importörer (s.k. primärleverantörer).

I den första delen av projektet granskade kommunerna kemiska produkter i olika butiker som hade försäljning till allmänheten. De rapporterade sedan kemiska produkter med brister i produktinformationen till KemI som följde upp bristerna genom att inspektera ansvariga primärleverantörer.

Syftet med projektet

- Få bort bristfälliga/otillåtna produkter från de svenska butikshyllorna
- Upptäcka och inspektera företag som idag står utanför den svenska kemikaliekontrollen
- Väcka intresse och öka kunskapen om regler gällande kemiska produkter
- Ge förutsättningar för en mer enhetlig kemikalietillsyn i landet
- Öka samarbetet och utveckla kommunikationen mellan kommunerna och KemI.

KemI har två gånger tidigare genomfört den här formen av samverkansprojekt där kontroll av kemiska produkter sker tillsammans med kommunerna. 2006 genomfördes ett projekt inriktat mot kemiska produkter och som liknar detta projekt. 2008 genomfördes ett projekt som var inriktat mot försäljning av icke godkända bekämpningsmedel.

1.1 Teori

Det finns ett stort antal regler kring kemiska produkter som säljs till allmänheten. Några grundläggande krav är att farliga kemiska produkter ska vara märkta med faroinformation på svenska och att vissa produkters förpackningar ska vara försedda med barnskyddande förslutning eller kännbar varningsmärkning. I bilaga 1 beskrivs ett antal regler gällande kemiska produkter som kontrollerats i detta projekt.

Dessa är:

- Klassificering och märkning av kemiska produkter
- Barnskyddande förslutning
- Kännbar varningsmärkning
- Anmälan till KemI:s produktregister.
- Tillstånd för särskilt farliga produkter
- Förvaring
- Förbudet mot fosfat i textiltvättmedel

Vad är en kemisk produkt?

Kemiska produkter är kemiska ämnen, eller blandningar av ämnen, där ämnet eller ämnena och deras egenskaper är det primära. Textiltvättmedel, rengöringsmedel, motoroljor eller tändvätskor är exempel på kemiska produkter eftersom det är de ingående ämnenas egenskaper som är viktigast.

Produkter där istället formen eller designen är det primära kallas för **varor**, även om dessa också är uppbyggda av kemiska ämnen. Exempel på varor är TV-apparater, datorer, kläder eller kaffekoppar.

2. Metod

Projektet genomfördes i två delar. En första del där kommunerna inspekterade butiker med vägledning från KemI och en andra del där KemI inspekterade ansvariga tillverkare och importörer utifrån kommunernas rapportering i den första delen av projektet.

2.1 Projektorganisation

I projektgruppen har följande personer ingått: Jonas Larsson (projektledare), Klas Lundgren (projektledare), Hadil Karim och Karin Rumar. Projektgruppens uppgift har främst varit att ge vägledning till kommunerna under den första delen av projektet samt att sammanställa kommunernas rapporterade resultat och göra urval inför KemI:s inspektioner i den andra delen av projektet. Den grupp som genomförde KemI:s inspektioner var Karin Alkell, Susanna Norrthon-Risberg, Elisabeth Danielsson, Cecilia Westöö, Hadil Karim och Jonas Larsson. Projektrapporten författades av Jonas Larsson och Cecilia Westöö.

2.2 Del 1 – Kommunernas inspektioner

2.2.1 Information till kommunerna

Projektet startade med ett informationsbrev som skickades ut till samtliga länsstyrelser och kommuner via e-post. Brevet beskrev projektet och finns i bilaga 2.

För att kommunerna skulle få möjlighet att planera in projektet i sin ordinarie verksamhet skickades brevet ut redan i oktober 2008 dvs. nästan ett år före projektstart.

I mitten av februari skickades ett elektroniskt anmälningsskema ut till kommunerna tillsammans med en mer ingående beskrivning av projektets inriktning och tidsplanering (se bilaga 3). De kommuner som inte ansåg sig ha möjlighet att delta i projektet kunde välja att endast vara med på den utbildning som genomfördes under projektets upptaktsdagar.

2.2.2 Upptaktsdagar

För att ge deltagande kommuninspektörer tillräckliga kunskaper för att genomföra projektet genomförde KemI en endagsutbildning vid fyra tillfällen under perioden 31 augusti till 4 september. En av dagarna genomfördes på länsstyrelsen Umeå, en på länsstyrelsen i Malmö och två dagar genomfördes i KemI:s lokaler i Sundbyberg. Under dessa dagar fick deltagarna utbildning inom de regelområden som senare skulle kontrolleras ute i butikerna. Utbildningen innehöll också en grundläggande genomgång av klassificering av kemiska produkter samt en genomgång av hur kommunernas resultat skulle redovisas. I bilaga 4 beskrivs utbildningens innehåll.

2.2.3 Vägledning via extranät

För att ge vägledning och underlätta genomförande av projektet publicerades vägledande material på ett extranät på KemI:s webbplats, vilket kan beskrivas som en projekthemsida. För att komma in på extranätet krävdes inloggningsuppgifter. På extranätet kunde deltagarna hålla sig a jour med vad som hände i projektet, hitta diverse instruktioner och handledningsdokument samt få svar på vanliga frågor. Där fanns också en sammanfattning av de regler som skulle kontrolleras i projektet sammanställda med länkar till lagstiftningen i fulltext. Extranätets olika delar beskrivs översiktligt i bilaga 5.

2.2.4 Genomförande och rapportering av kommunernas inspektioner

Kommunernas inspektörer valde själva ut sina inspektionsobjekt. Det enda kravet var att verksamheten som inspekterades sålde kemiska produkter till allmänheten, dvs. inte var en renodlad yrkesbutik. Det var frivilligt att kontakta butikerna före inspektionen. För de som valde att kontakta butiken i förväg fanns en brevmall som kunde användas för att upplysa butiken om projektet (se bilaga 6). Under inspektionerna kontrollerade inspektörerna först hela eller delar av butikens sortiment översiktligt. De produkter inspektörerna kände tveksamheter kring plockades ut för en närmare granskning. De produkter som efter den närmare granskningen var konstaterat bristfälliga rapporterades till KemI.

Det fanns olika checklistor som skulle fyllas i under inspektionerna. Den ena handlade om butikens rutiner och fylldes i utifrån en intervju med butiksinnehavaren eller någon anställd i butiken. Här fyllde inspektören också i hur många produkter som granskats totalt i butiken. Den andra checklistan handlade om produkterna och en checklista fylldes i för varje produkt som inspekterades. Här fyllde inspektören i bristerna samt vem som var ansvarig leverantör för produkten. Inspektörerna uppmuntrades även att fotografera produkten för att KemI skulle ha ett bättre underlag vid inspektionerna av primärleverantörerna. Varje butik rapporterades sedan in till KemI via en excelfil där samma uppgifter som fanns i checklistan fördes in och via e-post skickades till KemI tillsammans med foton på produkterna.

2.3 Del 2 – KemI:s inspektioner

Resultatet från kommunernas inspektioner sammanställdes och låg sedan till grund för hur de företag som KemI skulle inspektera valdes ut.

2.3.1 Urval

Urvalet gjordes i följande steg

1. Först valdes de produkter ut som enligt kommunernas rapportering hade följande brister:
 - Saknade barnskyddande förslutning
 - Saknade svensk märkning
 - Hade otillåten fosfathalt i textiltvättmedel
2. De produkter där det rådde osäkerhet om bristen eller som visade sig vara felaktigt rapporterade gallrades bort. Exempelvis var det produkter som rapporterats med otydliga bilder eller som rapporterades sakna barnskyddande förslutning men som enligt märkningen endast varit avsedda för yrkesmässigt bruk.
3. De utvalda produkterna sorterades på leverantör.
4. Slutligen valdes de företag ut för inspektion av KemI där inspektionerna bedömdes ge mest riskminskning. Följande principer användes:
 - Större företag med större spridning av sina produkter prioriterades framför mindre företag.
 - Företag som sällan eller aldrig besökts valdes ut framför de som besökts ofta
 - Företag som inte var verksamhetsanmälda till produktregistret valdes ut framför de som redan var verksamhetsanmälda.

Slutligen valdes 41 företag ut för inspektion av KemI.

2.3.2 Genomförande

Förberedelser

De utvalda företagen anmodades via brev att lämna in säkerhetsdatablad och etiketter för de produkter som rapporterats in som bristfälliga i projektet. Även produktinformation för produkter som rapporterats för andra brister än de som låg till grund för urvalet (exempelvis bristande funktion hos barnskyddande förslutningar eller produkter som saknade kännbar varningsmärkning) begärdes in. Om det för ett företag hade rapporterats fler än 10 produkter begärdes dock endast säkerhetsdatablad och etiketter in för de 10 produkter som bedömdes ha de allvarligaste bristerna. Av olika anledningar (verksamheten hade upphört eller sålts vidare, företaget ansvarade inte för de aktuella produkterna etc.) föll 9 av företagen bort i detta steg.

Företagen fördelades mellan de inspektörer som deltog i projektet. Inspektörerna bokade in inspektioner med företagen. I den mån det var möjligt bokades inspektionsbesök in i anslutning till företagets lager, detta för att kunna göra stickprovskontroller på andra produkter än de som rapporterats.

Genomförande

Inspektionerna genomfördes av två inspektörer varav en var huvudansvarig. Avsatt tid för varje inspektion var tre timmar. Inspektionerna var uppdelade i tre delar och genomfördes med stöd av en checklista, specifik för detta projekt.

Den första delen var en allmän del där det kontrollerades om företagen kände till de olika reglerna inom området som gäller kemiska produkter. Företagets förutsättningar för att kunna leva upp till dessa regler kontrollerades också.

I den andra delen gick inspektörerna igenom de produkter som rapporterats som bristfälliga av kommuninspektörerna. Inspektörerna kontrollerade om bristerna fanns kvar eller om de åtgärdats.

Under den tredje delen utfördes stickprovskontroller på lagret där ett antal produkter kontrollerades med avseende på samma regler som kommunerna undersökt. I de fall där inspektionerna ägde rum på annan plats än där lagret fanns hade företagen blivit ombedda att ta fram ett antal exempel på produkter i sitt sortiment. Dessa kontrollerades under inspektionen.

Besöken hos företagen avslutades med att ett inspektionsprotokoll fylldes i. I de fall där bristerna inte var åtgärdade eller där nya felaktigheter upptäcktes under stickprovskontrollerna på lagret anmodades eller förelades företagen att rätta till bristerna. De upplystes också om att de kunde dömas att betala miljöstraffavgift och/eller åtalsanmälas för de överträdelser där detta var aktuellt. Efter inspektionerna följde den huvudansvariga inspektören upp att de åtgärder som företagen ålagts att utföra vidtagits av företagen. Resultatet av inspektionen fördes in i en excelfil.

2.3.3 Barnskydd KID 2010 – ett sidoprojekt

Kapsyler som förlorat sin barnskyddande funktion var den vanligast förekommande bristen i det här projektet. Därför valde KemI att inspektera ansvariga leverantörer av produkter med denna brist. Problemet med dålig funktion hos kapsyler är känt sedan tidigare och beror med största sannolikhet på att kapsylmaterialet påverkas av innehållet i förpackningarna. I ett försök att förbättra situationen valde KemI att tillsammans med SIS (Swedish Standards Institute) arbeta med att förändra standarden så att den tar bättre hänsyn till att funktionen hos den barnskyddande förslutningen kan påverkas av innehållet. Rapporten från detta sidoprojekt finns i bilaga 7.

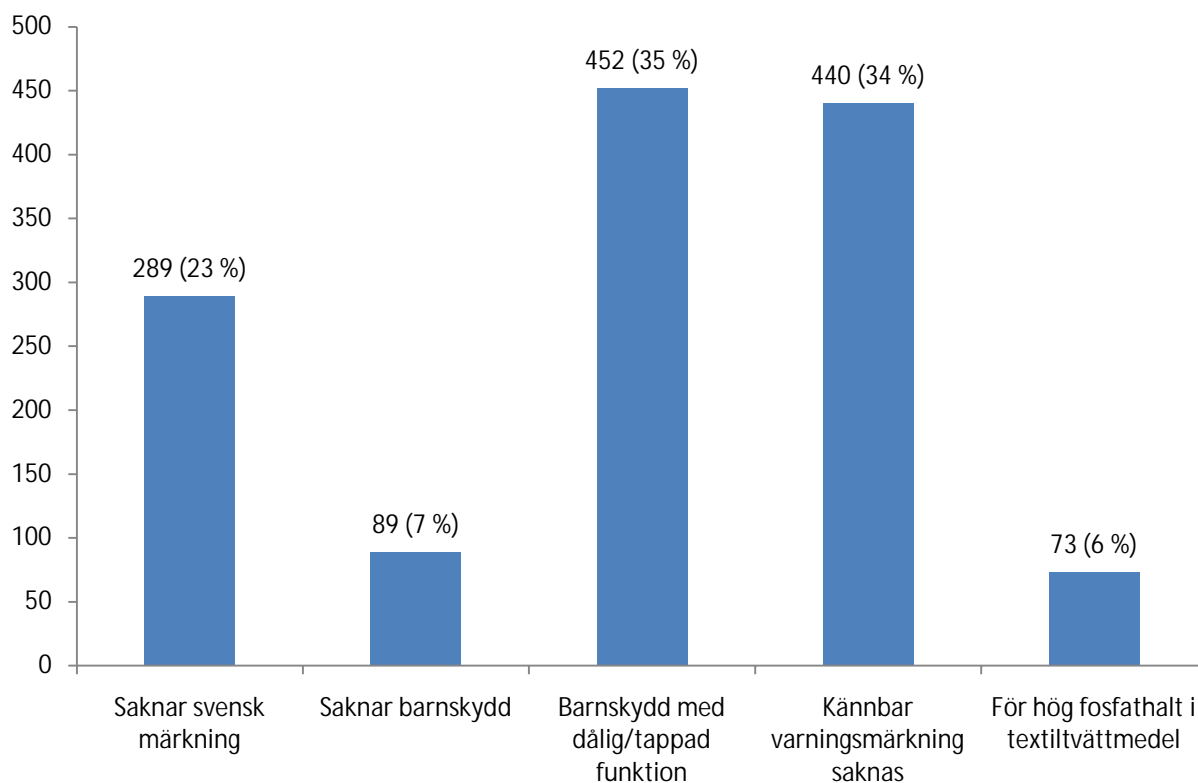
3. Resultat

3.1 Kommunernas resultat – Hur såg det ut i butikerna?

146 kommuner anmälde sig till projektet och av dessa rapporterade 129 resultat till KemI. Inspektioner genomfördes i 1378 olika butiker. Totalt kontrollerades 44 478 produkter¹ översiktligt under dessa inspektioner. För 1 282 av dessa konstaterade kommunerna någon brist gällande svensk märkning, barnskyddande förslutning, kännbar varningsmärkning eller otillåten fosfathalt i textiltvättmedel. Denna siffra motsvarar 3 procent av de granskade produkterna. Bristerna fördelade sig enligt figur 1 nedan där samma produkt kan ha rapporterats flera gånger pga. att den har mer än en brist.

Antal deltagande kommuner	129
Antal inspekterade butiker	1 378
Antal kontrollerade produkter	44 478
Produkter med rapporterad brist ¹	1282 (3 procent)

¹ Samma produkter kan ha kontrollerats och rapporterats i flera olika butiker och av flera olika kommuner så siffran visar inte unika produkter.

Figur 1. Antalet produkter som rapporterats med brister inom de olika områdena och den procentuella fördelningen (inom parentes) av bristerna hos de 1282 produkter som rapporterats av kommunerna. Då samma produkt kan ha rapporterats med flera olika brister blir summan över 100 procent.

3.1.1 Svensk märkning

Av de 44 478 produkter som granskades totalt i projektet var det 289 som var faroklassificerade och som saknade svensk märkning men hade märkning på annat språk än svenska. Bland de produkter som rapporterats med en eller flera brister var det 23 procent som saknade svensk märkning.

3.1.2 Saknar barnskydd

89 av de produkter som på grund av sin klassificering skulle vara försedda med en barnskyddande förslutning saknade sådan. Detta innebär att 7 procent av de rapporterade felaktiga produkterna saknade barnskydd.

3.1.3 Barnskydd med dålig/tappad funktion

452 produkter rapporterades pga. bristande funktion hos den barnskyddande förslutningen för produkten. Det motsvarar 35 procent av de produkter som rapporterats vara felaktiga. Bristen kunde förekomma hos enstaka exemplar eller hos samtliga av de undersökta produkterna. Om det exempelvis stod 10 förpackningar av en viss produkt på butikshyllan undersöktes samtliga och det rapporterades hur många av de undersökta produkterna som var felaktiga. I medeltal var 66 procent av de produkterna som rapporterats med denna brist felaktiga, men det skiljde sig mycket mellan olika produkter.

3.1.4 Kännbar varningsmärkning

440 produkter rapporterades på grund av att kännbar varningsmärkning saknades, vilken är 34 procent av de rapporterade bristerna. Liksom i fallet med barnskyddande förslutning kunde en

eller samtliga produkter ha bristen. Vanligast var dock att om märkningen saknades hos en undersökt förpackning så saknades den hos samtliga förpackningar. Så var fallet för 73 procent av produkterna som saknade kännbar varningsmärkning. Om inte samtliga saknade den kännbara varningsmärkningen så var det i medeltal 40 procent av de kontrollerade förpackningarna som saknade sådan.

3.1.5 För hög fosfathalt hos textiltvättmedel

73 textiltvättmedel för privat bruk rapporterades innehålla för hög halt fosfat. Detta motsvarar 6 procent av det totala antalet inrapporterade produkter med brist.

Kommunerna rapporterade även in produkter för vilka det inte utifrån märkningen gick att avgöra om fosfatinnehållet var så högt att produkten var otillåten. Det var produkter där fosfatinnehållet ligger mellan 0,2 procent och 5 procent och som enligt tvätt och rengöringsmedelsförordningen ska märkas med <5 procent. 881 sådana produkter rapporterades till KemI (olika kommuner rapporterade i vissa fall samma produkter). Det gjordes för att KemI ville veta hur stor denna grupp av tvättmedel var och för att via de mer exakta innehållsdeklarationerna i produktregistret kunna kontrollera om företagen håller sig under den tillåtna halten fosfat. Det här arbetet rymdes dock inte inom detta projekt utan ambitionen är att detta istället kommer att vara en del av ett nytt projekt under 2011.

3.1.6 Butikernas rutiner

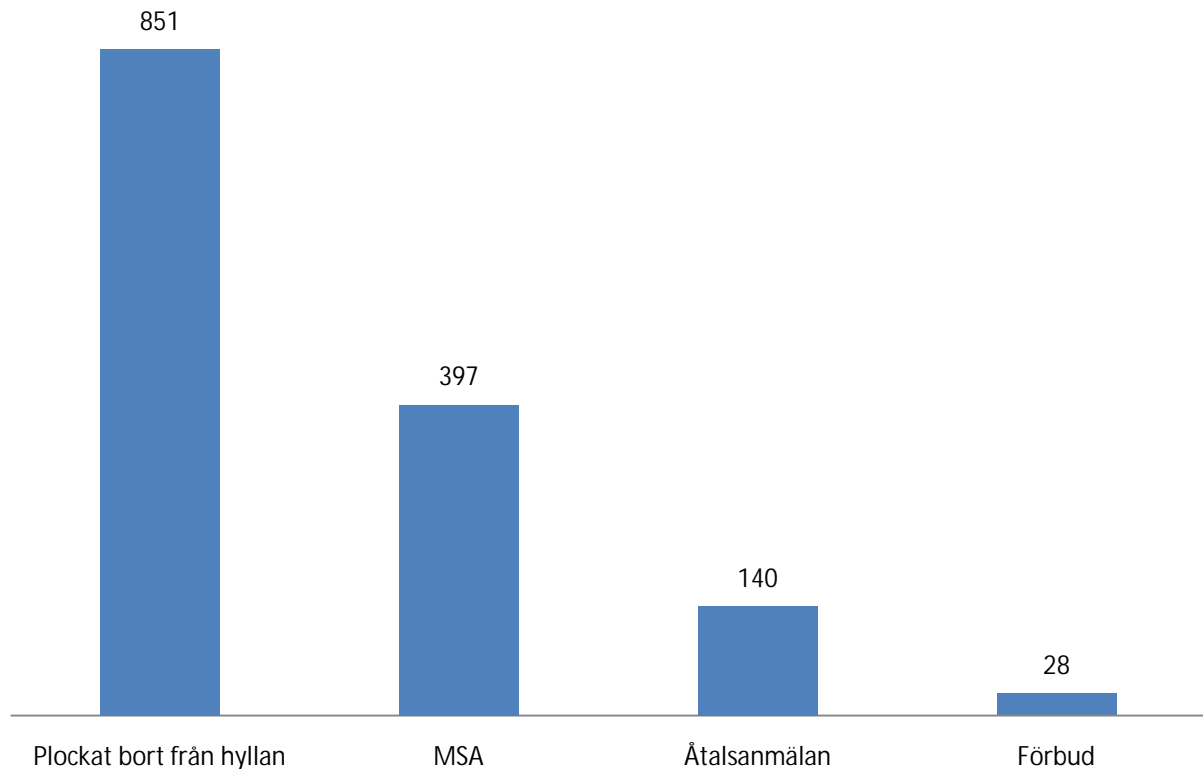
I det här projektet kontrollerades inte endast märkning och förpackning av kemiska produkter utan även butikernas rutiner kring dessa. 1378 butiker inspekterades och resultatet av kontrollen av butikernas rutiner syns i tabell 1.

Tabell 1. Sammanställning över butikernas rutiner

	JA	NEJ	Antal butiker
Kontrollerar butiken att produkter som levereras har barnskydd och kännbar varningsmärkning i de fall det krävs?	36%	64%	1321
Gör butiken stickprovkontroller för att säkerställa att barnskydden fungerar?	39%	61%	1314
Har butiken tillståndspliktiga produkter?	3%	97%	1298
Har butiken försäljningstillstånd från Länsstyrelsen?	72%	28%	39
Kontrollerar butiken att privatpersoner som vill köpa tillståndspliktiga produkter har tillstånd?	43%	57%	44
Förvaras tillståndspliktiga produkter oåtkomliga för obehöriga?	68%	32%	44
Förvaras farliga kemiska produkter svåråtkomligt för barn?	61%	39%	1251
Förvaras produkterna väl avskilda från livsmedel?	99%	1%	1159

3.1.7 Åtgärder från kommunerna

Figur 2 visar vilka åtgärder som kommunerna vidtagit.

Figur 2. Sammanställning över de åtgärder som vidtagits av kommunerna.

3.1.8 Butiker som saknas i produktregistret

Under projektet rapporterades vilket företag som var ansvarig primärleverantör för produkterna. Dessa kontrollerades mot produktregistret vid KemI för att kontrollera att de var verksamhetsanmälda. Vid denna kontroll var det 48 företag som eventuellt borde varit verksamhetsanmälda, men som inte var det. Dessa upplystes brevledes att de eventuellt var skyldiga att vara verksamhetsanmälda och uppmanades att skicka in en anmälan om så var fallet. 16 av dessa företag skickade in verksamhetsanmälan efter att de fått brevet, övriga antogs inte vara anmälningspliktiga.

3.1.9 Korkprojektet – ett sidoprojekt

Under projektet upptäcktes att 452 produkter hade otillfredsställande funktion hos den barnskyddande förslutningen. Resultatet av det sidoprojekt som rörde barnskyddande förslutningar finns i en separat rapport i bilaga 7.

3.2 KemI:s inspektioner – Hur såg det ut hos ansvariga leverantörer

Nio företag av de 41 som valts ut för inspektion föll bort utan att någon inspektion påbörjats. Det var exempelvis företag som gått i konkurs eller bytt inriktning på sin verksamhet. De 32 företag som inspekterades var av olika storlek (se tabell 2) och har olika roller enligt de definitioner som finns enligt kemikalieförordningen Reach (se tabell 3). De flesta fungerade som distributörer dvs. var företag som för in produkter till Sverige från EU-området för att sälja dem vidare.

Tabell 2. Storleken hos de inspekterade företagen.

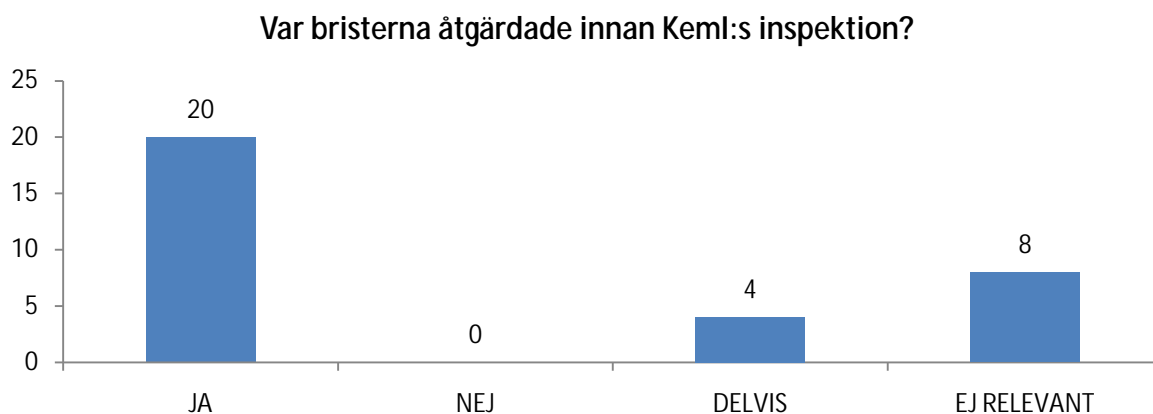
Storlek enligt REACH	Antal företag
Mikro (<10 anställda och ≤ 2 miljoner euro i årsomsättning)	9
Litet (<50 anställda och ≤ 10 miljoner euro i årsomsättning)	7
Medel (<250 anställda och ≤ 50 miljoner euro i årsomsättning)	9
Ej mikro, litet eller medelstort företag	7
Summa	32

Tabell 3. De olika rollerna hos de inspekterade företagen².

Roll enligt Reach	Antal företag
Tillverkare av ämne	0
Importör till EU	10
Nedströmsanvändare	7
Distributör	27
Summa	32

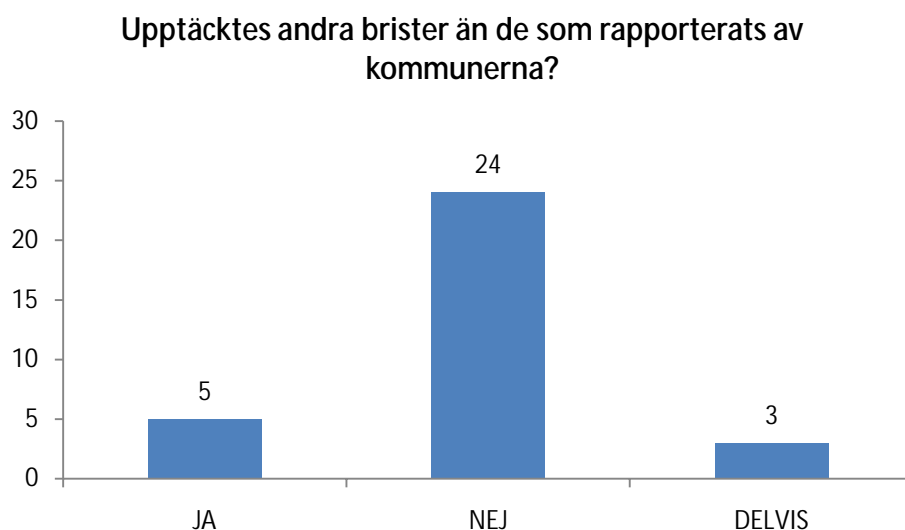
Mer än hälften av företagen hade fått påpekanden från sina kunder och då i genomsnitt påpekanden från cirka tre olika kunder. I de flesta fall var bristerna som rapporterats från kommunerna redan fullständigt eller delvis åtgärdade. I inget fall kvarstod brister vid KemI:s besök, däremot fanns det rapporterade brister som inte var relevanta att åtgärda av företagen. Detta kunde exempelvis vara fall där kommunerna funnit produkter som utgått ur företagets sortiment och inte längre salufördes. Vid ett par fall visade det sig vid en närmare genomgång på plats hos företagen att de inte var ansvariga för att föra in produkterna till Sverige och därför inte föll under KemI:s tillsyn (se figur 3).

² Då ett företag kan ha mer än en roll ger en summering av siffrorna ett större tal än antalet inspekterade företag.

Figur 3. Om de rapporterade bristerna var åtgärdade vid KemI:s inspektioner, siffrorna anger antal företag.

Resultatet av inspektionerna på företagens lager framgår av figur 4.

Figur 4. Resultat från kontroll av lagret hos de inspekterade företagen, siffrorna anger antal företag.

Utfallet av KemI:s inspektioner framgår av tabell 4.

Tabell 4. Utfall av KemI:s inspektioner.

Åtgärd	Antal företag
Avslutades UTAN påpekande om att rätta till brister.	12
Avslutades MED påpekande om att rätta till brister.	8
Krav ställdes på redovisning av åtgärder.	12
Summa	32

Inga brister som var förknippade med miljöstraffavgift upptäcktes under KemI:s inspektioner. Tre företag åtalansmälades som en följd av vad som framkommit under inspektionerna. Två företag åtalansmälades pga. att de inte gjort produktanmälningar till produktregistret (de var inte heller verksamhetsanmälda). Ett företag åtalansmälades pga. att det saknade tillstånd för överlåtelse av särskilt farliga kemiska produkter.

4. Diskussion

4.1 Kommunernas inspektioner

Kommunerna har, enligt vad som rapporterats till KemI, översiktligt granskat 44 478 produkter. Även om många kommuner givetvis granskat samma produkter så bör det anses vara en hög siffra, särskilt som vissa kommuner i sin redovisning av en del butiker missat att ange hur många produkter som granskats (i dessa fall har vi räknat med att de inte granskat fler än de som rapporterats vara felaktiga). Utifrån de rapporterade siffrorna ser det ut som om många kommuner granskat hela eller nästan hela sortimentet av kemiska produkter i de butiker de besökt. Enligt kommunernas rapportering har 850 olika slags³ bristfälliga produkter plockats bort från butikshyllorna under deras inspektioner.

Av den kontroll av butikernas rutiner som utfördes under kommunernas inspektioner framgår att kemiska produkter förvaras skiljda från livsmedel i stort sett i samtliga butiker. Detta tycks alltså vara en självklarhet, vilket är bra, eftersom risken för barn att skadas av kemiska produkter blir större om de står placerade i en hylla där det också finns sådant som är ät- eller drickbart

Kommunernas inspektörer ansåg att 61 procent av de inspekterade butikerna förvarade de farliga kemiska produkterna svåråtkomligt för barn. Detta är dock ofta en svår fråga som kräver många avvägningar. Det kan exempelvis argumenteras för att det är bättre att förvara stora förpackningar på golvet trots att barn lättare kommer åt dem än att förvara dem högt uppe på en hylla där risken för olyckor blir större om förpackningen skulle ramla ner. I detta fall kan dessutom arbetsmiljöaspekten vara viktig att ta hänsyn till för butiksinnehavaren. KemI har i sin vägledning till kommunerna förespråkade dialog med butiksföreståndarna i de fall där förvaringen har kunnat ifrågasättas. Den återkoppling som KemI tagit del av säger också att butiksföreståndarna ofta haft en tanke bakom och kunnat argumentera för hur de placerat produkterna i butiken. I de fall där det inte funnits bra argument har butiksföreståndarna i de flesta fall ändrat på förvaringen av sina farliga kemiska produkter.

36 procent av butikerna anger att de vid leverans kontrollerar att de produkter som ska ha barnskyddande förslutning och kännbar varningsmärkning har detta. 39 procent säger att de kontrollerar funktionen hos den barnskyddande förslutningen hos de produkter som har sådan. Dessa siffror får anses vara ungefär i den storleksordning man kunnat förvänta sig. Dock anser KemI att kontrollen i sig inte behöver vara särskilt avancerad och bör utan större svårighet kunna läggas till befintliga rutiner i butiken. Exempelvis skulle en rutin kunna vara att man kontrollerar ett stickprov av korkarna för att säkerställa att den barnskyddande funktionen finns där i samband med att man packar upp produkterna.

Av de granskade produkterna var det cirka 3 procent som hade någon eller några av de brister som projektet var inriktat mot, dvs.:

³ Samma slags kemiska produkt kan ha plockats bort i flera olika kommuner.

- Svensk märkning saknas
- Barnskydd saknas
- Barnskyddande förslutning med dålig/tappad funktion
- Kännbar varningsmärkning saknas
- Otillåten fosfathalt i textiltvättmedel

KemI fick in en hel del redovisningar av produkter där kommunerna rapporterade brister trots att de inte var helt säkra på om det rörde sig om en egentlig brist. Exempel på detta är produkter med en kännbar varningsmärkning som man misstänkte inte uppfyllde kraven i standarden eller farosymboler där färgen tycktes avvika från standarden. Denna typ av misstänkta brister ingår inte siffran 3 procent.

I det samverkansprojekt som genomfördes 2006 (kallat Stormarknad) kontrollerades samma regler som i detta projekt. I det projektet rapporterades att 6 procent av de undersökta produkterna hade brister. Även i det projektet rapporterades andra typer av brister och dessa har uteslutits för att få siffran 6 procent.

Det som skiljer de två projekten, förutom att det första var inriktat främst mot stormarknader, är att i projektet 2006 kontrollerade man även om produkter som klassificeras som cancerframkallande, mutagena eller reproduktionstoxiska (CMR) såldes till privatpersoner trots förbud. Veldig få sådana fall upptäcktes i det projektet (4 stycken.) varför detta inte kontrollerades i detta projekt. År 2006 fanns inte förbudet mot fosfat i textiltvättmedel för enskilt bruk och det kontrollerades därför inte i det projektet. Dessa skillnader mellan projekten är så små att det går att jämföra resultaten från de två projekten. Inte heller bör skillnaden i inriktning spela någon roll då stormarknader utgjorde en stor del av de undersökta butikerna i det projektet och även mindre butiker såsom bensinstationer och mindre matbutiker inspekterades i Stormarknad.

De vanligaste bristerna som rapporterats är dålig funktion hos barnskyddande förslutningar och att kännbar varningsmärkning saknas (35 respektive 34 procent av de rapporterade bristerna var sådana). I de fall barnskyddande förslutningar tappat funktionen så känner leverantörerna uppenbarligen till reglerna (produkten har ju barnskyddande förslutning) men av olika anledningar fungerar de inte. Avsaknad av svensk märkning utgjorde 23 procent av bristerna och det tycks som om detta ofta rör sig om parallellimport av produkter som redan finns på den svenska marknaden.

När det gäller reglerna om kännbar varningsmärkning så tyder kommunernas resultat på att tillverkare och importörer av kemiska produkter inte känner till dessa lika bra som övriga regler. Det är inte ovanligt att produkter är märkta med korrekt symbol, med risk- och skyddsfraser på svenska men saknar den kännbara varningsmärkningen.

Det är svårt att säga hur vanligt det är att synskadade använder sig av den kännbara varningsmärkningen och eventuellt kan det behövas informationsinsatser om vad märkningen betyder och hur den ska användas. Om företagen känner till att märkningen används och fyller en funktion skulle det kunna öka legitimiteten för regeln och även efterlevnaden. KemI planerar därför att eventuellt genomföra ett informationsprojekt gällande kännbar varningsmärkning kommande år.

Bland de knappt 45 000 produkter som granskats var det 89 produkter som helt saknade barnskyddande förslutning. Eventuellt var det ännu färre då det i vissa fall inte var helt klart om produkterna var tänkta för allmänheten eller om förslutningen verkligen uppfyllde kraven för att vara barnskyddande. Detta får anses vara ett bra resultat.

Det här var första gången som KemI gav vägledning om den relativt nya fosfatregeln. I de fall där för hög fosfathalt rapporterats från kommunerna (73 produkter) rör det sig i de flesta fall om gamla partier som inte hunnit säljas ut. I några fall handlade det om produkter som importerats av mindre aktörer och som egentligen inte varit avsedda för den svenska marknaden. Tvättmedelsbranschen verkar med andra ord känna till reglerna.

Det stora flertalet tvättmedel som rapporterades till KemI var sådana där kommunerna utifrån märkningen inte kunnat avgöra om halten var för hög. Dessa rapporterades endast för kännedom och för eventuell vidare utredning av KemI. För dessa produkter är det omöjligt att säga om gränsen på 0,2 viktsprocent fosfat överskrids genom att endast läsa innehållsförteckningen (se bilaga 1 för genomgång av regeln). När KemI gått igenom ett stickprov av kommunernas rapportering visade det sig att många av dessa tvättmedel inte finns anmälda med någon fosfathalt överhuvudtaget till Produktregistret. Andra produkter har anmälda sammansättningar som tyder på att fosfathalten är otillåten om de säljs till konsumenter för enskilt bruk. Att undersöka hur det ligger till med dessa är tidskrävande och kunde därför inte genomföras inom ramen för projektet. KemI har istället som ambition att genomföra ett tvättmedelsprojekt under 2011 som, med kommunernas underlag som stöd, syftar till att undersöka tvättmedel bland annat med avseende på fosfat innehåll.

Att det var 3 procent av de undersökta produkterna som hade någon av de brister som kontrollerades i projektet får anses vara ett bra resultat. Det tycks även som om utvecklingen går åt rätt håll när man jämför med det tidigare projektet 2006 där 6 procent av de undersökta produkterna hade brister.

4.2 KemI:s inspektioner

Vid KemI:s inspektioner visade det sig att mer än hälften av företagen fått påpekanden från sina kunder (butikerna) om de brister som kommunernas inspektörer upptäckt i butikerna. Bristerna var därför i de allra flesta fall helt eller delvis åtgärdade och det tycks alltså som om kommunikationen mellan butikerna och ansvariga leverantörer fungerar relativt bra. Vissa av de brister som kommunerna rapporterat visade sig dock inte vara aktuella att åtgärda. Det kunde exempelvis bero på att produkterna som rapporterats utgått ur sortimentet eller att det rörde sig om produkter som inte var ämnade för allmänheten.

Vid KemI:s inspektioner upptäcktes inte särskilt många nya brister inom de områden som kontrollerats i projektet (utöver de som rapporterats av kommunerna). KemI kontrollerade dock även annan lagstiftning i samband med sina inspektioner varför ett antal andra brister upptäcktes hos leverantörerna. Exempelvis var det brister som gällde verksamhetsanmälan och produktanmälan till KemI:s produktregister.

Att korkar under vissa omständigheter har visat sig tappa sin barnskyddande funktion är känt sedan tidigare (se KemI:s tillsynsrapport 2/07 Stormarknad 2006) och har påtalats för ansvariga leverantörer. Då problemet verkar kvarstå valde KemI denna gång att inte bara inspektera ansvariga leverantörer utan också att försöka påverka standarden som finns för barnskyddande förslutningar. Detta arbete utförs tillsammans med SIS (Swedish Standards Institute) i en arbetsgrupp inom standardisering av standard ISO 8317 (Barnsäkra förpackningar). SIS leder arbetet och tillsammans med SIS har KemI hittills lyckats förhandla fram ett förslag till tillägg i standarden som säger att korkar kan påverkas av innehållet och att standarden inte uppfylls om den barnskyddande funktionen förloras. En rapport från projektet finns att läsa i bilaga 7.

4.3 Samverkansprojekt – En bra projektform?

Det är tredje gången som KemI genomför ett samverkansprojekt med Sveriges kommuner. Den här gången var det 129 kommuner som deltog och rapporterade resultat i projektet (ett antal kommuner deltog i upptaktsdagarna för att få informationen som gavs där utan att sedan ha möjlighet att genomföra inspektioner inom projektet). 2006 rapporterade 57 kommuner resultat och 2008 var siffran 87 stycken. Detta innebär att fler och fler kommuner väljer att delta i projekten.

De här projekten ger en bild av hur det ser ut med de kemiska produkterna ute i butikerna, något som sedan kan följas upp i leverantörsledet. Det kan argumenteras för att tillsynen borde inriktas mot leverantörerna då det är de som i praktiken ser till att produkter blir korrekt märkta och förpackade i ändamålsenliga förpackningar. Det visar sig dock att rutiner som ser bra ut hos leverantörerna inte alltid fungerar lika väl ute i butikerna. Det kan exempelvis vara hur butikerna får information om att de ska klistra på kännbar varningsmärkning på förpackningarna. I fallet med förpackningar som tappar sin barnskyddande funktion är det ofta så att funktionen är bra hos leverantören men försvinner efter en tid på butikshyllorna. Därför skulle inte endast besök hos leverantörerna räcka för att åtgärda problemet. Det är också så att KemI vid varje samverkansprojekt upptäcker nya företag som borde varit anmälda till KemI:s produktregister. Eftersom det är produktregistret som i huvudsak används vid urval till KemI:s inspektionsprojekt eller vid informationskampanjer, är det viktigt att de företag som ska vara anmälda dit finns där. Under KID-0910 fick vi in 16 nya företag till registret.

4.3.1 Synpunkter från kommunerna

Efter projektet skickades en utvärdering ut till samtliga kommuner som anmält sig till upptaktsdagarna alltså även de som sedan inte rapporterade in till KemI. 61 kommuner svarade på enkäten (svarsfrekvens 45 procent). Utvärderingen handlade främst om praktiska delar av projektet och en sammanställning finns presenterad i bilaga 8. Intressant att notera är att om de svarande kommunerna får anses vara representativa skulle de 129 kommuner som deltog i projektet tillsammans endast ha genomfört 164 inspektioner om projektet inte genomförts. I och med att de deltog i KID-0910 blev den siffran istället 1378 inspektioner.

Ett antal kommuner fick också möjlighet att svara på två öppna frågor. I den ena frågan ville vi veta vad de tyckte om den form som samverkansprojekten mellan KemI och Sveriges kommuner har haft och där kommunerna inspekterar under vägledning från KemI och där KemI sedan använder kommunernas resultat för att göra egna inspektioner. Vi bad dem resonera kring de för- och nackdelar de sett. Kommunerna är överlag mycket positiva till denna typ av gemensamma projekt. Nedan återges ett antal av de synpunkter som kommit fram från flera kommuner.

Att projektet ger möjlighet för inspektörerna på kommunerna att förbättra sina kunskaper inom kemikalieområdet nämns som en viktig fördel.

”Generellt sett ser jag huvudsakligen fördelar med samverkansprojektet. Vi på kommunerna lär oss mer om kemikalietillsynen, och framförallt kommer ut till att faktiskt kolla de här grejerna – i just min kommun har vi förvisso gjort motsvarande KID0910 på egen hand ett flertal gånger tidigare, men jag tror att man i de flesta kommuner aldrig nånsin har gått ut och systematiskt kontrollerat märkning i butiker.” Kommun i Götaland.

Många kommuner nämner att den här typen av projekt spar tid för kommunerna och effektiviserar tillsynen så att resultat nås snabbare.

”Det sparar massor av tid för oss när materialet tas fram centralt och vi får information/utbildning och möjlighet att ställa frågor löpande istället för att vi själva skall ta fram allt material, läsa in oss och trakassera någon med frågor som inte är insatta i just det projekt som vi håller på med.” Kommun i Svealand.

Flera kommuner betonar det positiva i att projektet är nationellt och vikten av att tillsynen blir enhetlig mellan de olika kommunerna. Detta är viktigt ur rättvisesynpunkt gentemot verksamhetsutövarna. Det underlättar också för kommunerna vid själva inspektionstillfället då det blir lättare att motivera tillsynen.

”Samverkan ökar tillsynens legitimitet. Den enskilde näringsidkaren kan omöjligen känna sig påhoppad och orättvist behandlad. [...] Gemensamma projekt är särskilt värdefulla för små kommuner med ett fåtal tillsynsobjekt i varje kategori, för att möjliggöra (och bidra till) jämförelser med riket och med grannkommuner. I något fall tror jag att verksamhetsutövaren insåg att myndigheten och samhället i stort har samma mål som verksamhetsutövaren själv: säkra produkter för konsument. Särskilt den centrala myndighetens uppföljning hos producenterna visar att samhället tar frågan på allvar och har ambitionen att åtgärda problem vid källan. Kommun i Götaland.

Det nackdelar som tas upp är främst att projektet tar mycket tid i anspråk och att det kan uppfattas som ganska styrt mot att endast kontrollera vissa regler.

Den andra frågan som vi bad dem svara på var hur effektivt de trodde att projektet varit i fråga om att öka kunskapen om kemiska produkter ute hos butiksinnehavarna och på att få bort felaktiga produkter från butikshyllorna? Vi bad dem utgå från erfarenheterna i deras egna kommuner.

De flesta kommunerna anser att deras inspektioner ökat kunskapen hos butiksinnehavarna även om många betonar att det kunde skilja sig en del mellan olika verksamhetsutövare hur mycket information de tog till sig.

”Genom att vi åker ut till verksamhetsutövare och bara inriktar oss på kemikalier så tror vi att kunskapen har ökat. Det är lätt att det vid "vanlig" tillsyn blir mycket information och det kan då vara svårt att ta till sig som verksamhetsutövare.” Kommun i Norrland.

”Vi märkte att det fanns ett stort intresse och behov av informationen hos verksamhetsutövarna. De stora företagen hade oftast bättre koll och var stolta att visa upp detta - de mindre ville "göra rätt" och tog aktivt del av vår information. Flera hade redan börjat kolla av sitt egna sortiment med hjälp av vårt utskickade material.” Kommun i Götaland.

Det råder stor samstämmighet om att butiksinnehavarna i de allra flesta fall var angelägna om att snabbt få bort felaktiga produkter från sina hyllor. Många kontaktade också omgående sina leverantörer vilket gjorde att dessa uppmärksammades på problemet och kunde åtgärda problemen hos samtliga av sina kunder. Att beskriva effektiviteten av denna typ av tillsyn är givetvis svårt men det påpekas från flera kommuner att det är det enda sättet.

”De var snabba att kontakta sina leverantörer och ställa krav på dem vilket medförde att flera leverantörer hade reagerat och kontaktat försäljningsställena innan vi hade hunnit ut! Leverantörerna stod oftast för MSA (miljösanktionsavgift, författarens anmärkning). Projektet visade tydligt behovet av information/tillsyn från myndigheterna så att VU (verksamhetsutövaren, författarens anmärkning) förstår och kan sätta sig in i problematiken. Denna typ av tillsyn är mycket effektiv!” Kommun i Götaland.

”Jag kan omöjligt svara på frågan hur effektivt tillsynsprojektet varit, tillsyn är helt enkelt nödvändigt. Det finns inget annat (lagligt) sätt att få bort felaktiga produkter från okunniga

och ovilliga butiksinnehavares hyllor. Även om det skulle vara så att projektet i sig inte ökat kunskapen innebär tillsyn att verksamhetsutövaren tvingas inse att kunskap är nödvändig". Kommun i Götaland.

4.3.2 Synpunkter från butikerna och branschen

Två gånger under projektets gång har KemI haft möten med branschorganisationen Svensk Dagligvaruhandels Miljö- och kemikaliegrupp. Vid det första tillfället närvarade även representanter för Kemisk-Tekniska Leverantörförbundet (KTF) som är branschorganisationen för företag som importerar, tillverkar och marknadsför kemisk-tekniska produkter i Sverige. Vid dessa tillfällen har KemI berättat om syftet med projektet, hur det genomförts och vilka resultat vi sett. Under dessa möten har det också diskuterats kring hur branschen ser på den här typen av projekt och hur deras medlemmar uppfattat detta specifika projekt. Sammanfattningsvis har det uppfattats som positivt med ett projekt som höjer kompetensen hos butikerna, leverantörerna och tillsynsmyndigheterna samtidigt. Dialogen med KemI ansågs ha fungerat bra under projektets gång. Det uppfattades också som positivt att KemI under projektet gick igenom för deltagande kommuner hur KemI ser på reglerna så att det blir en samsyn kring tolkningen. Negativt anser branschen att det varit att många produkter bedömdes fel under butiksinspektionerna och att onödigt mycket tid fick läggas på att reda ut detta. En synpunkt var också att det är fel att leta efter bristfälliga produkter i butikledet eftersom det bara är ett symptom på ett problem längre bak i kedjan. Branschen ansåg även att det var fel att man från tillsynsmyndigheternas (kommunerna) håll ibland åker runt till flera butiker från samma kedja under en och samma dag. Detta gör att en återkallelse av en produkt inte hinner verkställas och att samma produkt därför inspekteras i samtliga butiker. Slutligen upplevs det att det fortfarande finns skillnader i tolkningen av kraven mellan olika kommuner.

4.4 Varför är reglerna kring kemiska produkter som säljs till allmänheten viktiga?

För att den som använder en kemisk produkt ska kunna hantera den på ett sätt så att han/hon undviker att riskera att skada sig själv, andra eller miljön krävs kunskap om riskerna med produkten. Allmänheten får denna information främst via produkternas faromärkning. Det är därför viktigt att märkningen är korrekt. Märkningen kan i det fall den är korrekt hjälpa konsumenten att hantera produkten säkert samtidigt som han/hon ges möjlighet att göra aktiva produktval.

4.5 Varför behövs tillsyn?

För att reglerna ska få avsedd effekt är det viktigt att de följs och tanken med tillsynen är att kontrollera just detta. Regler som inte kontrolleras följs i lägre utsträckning än de som kontrolleras och man ser exempelvis en ökad benägenhet att hålla hastighetsgränser i trafiken om kontinuerliga hastighetskontroller utförs. Tillsynen ger också en bra bild av hur bra/dålig kännedomen om reglerna är och om det behövs informationsinsatser inom något speciellt område. KemI anser att denna typ av samverkansprojekt är ett bra och effektivt sätt att bedriva tillsyn. Projekten får stort genomslag och ger förutsättningar för en enhetligare tillsyn över landet. Kommunerna är fristående från KemI och tar sina egna beslut vid sin tillsyn, men om samarbetet mellan KemI kan fortsätta att utvecklas och om KemI jobbar på att bli ändå tydligare i sin vägledning kommer kemikalietillsynen i Sverige att kunna förbättras ytterligare och bli mer enhetlig och mer effektiv i framtiden.

5. Bilagor

5.1 Bilaga 1 - Regler som kontrollerades i projektet

Nedan följer en kort genomgång och sammanfattning av de regler som kontrollerats inom projektet KID-0910. I slutet av varje avsnitt görs en hänvisning till bestämmelserna.

Klassificering och märkning

Användare av farliga kemiska produkter behöver skydda sig själva och sin omgivning. Därför har alla som släpper ut sådana produkter på marknaden ansvar för att produkterna är klassificerade och märkta på rätt sätt.

Många produkter har inneboende egenskaper som gör att de kan vara farliga för människor och miljön. Att klassificera en kemisk produkt innebär att kategoriserar vilken typ av fara det är fråga om och ange riskerna med produkten på ett standardiserat sätt. Kriterier för produktens farlighet finns både för rena kemiska ämnen och för blandningar av flera ämnen (beredningar). Det är viktigt att produktens samtliga farliga egenskaper framgår av klassificeringen.

Det finns idag två olika system för att klassificera och märka kemiska produkter. Ett äldre system som är på väg att fasas ut och som bygger på två EU-direktiv. Detta system införlivas i svensk lagstiftning genom Kemikalieinspektionens föreskrifter om klassificering och märkning av kemiska produkter (KIFS 2005:7). Nedan kallad klassificering och märkning enligt KIFS 2005:7.

Den 20 januari 2009 trädde en ny förordning om klassificering och märkning av kemiska produkter i kraft. Denna kallas CLP (classification, labelling and packaging). Eftersom bestämmelserna finns i en EU-förordning ska den inte införlivas i svensk lagstiftning (till skillnad från direktiv). Under en övergångsperiod fram till 2015 gäller klassificering enligt KIFS 2005:7 och den nya förordningen parallellt.

I och med den nya klassificeringsförordningen kommer ämnen och blandningar att klassificeras enligt delvis andra kriterier jämfört med tidigare. Den mest märkbara förändringen för användaren kommer dock antagligen att vara att farliga kemiska produkter kommer att märkas med nya symboler (se figur 5).

Figur 5. Symboler för att upplysa om fara enligt två olika system, KIFS 2005:7 (vänster) och CLP (höger).

Märkningens utformning

För att upplysa de som använder farliga kemiska produkter om riskerna med produkten och hur den kan hanteras säkert ska information lämnas i form av märkning på förpackningen. Ansvarig för detta är den som tillverkar eller för in den kemiska produkten till Sverige och de

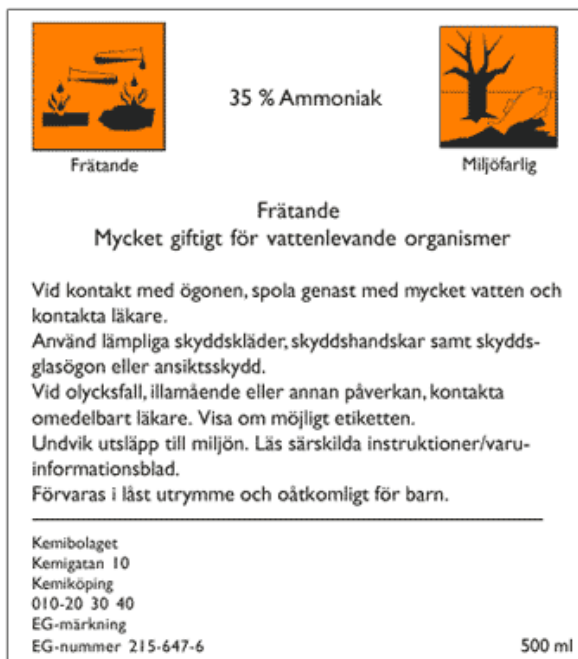
som sätter ut den på marknaden, d.v.s. grossister, butiker med flera. Detta ska ingå i märkningen:

- symbol(er) och farobeteckning
- riskfraser - talar om på vilket sätt produkten är farlig
- information och skyddsfraser - talar om hur man skyddar hälsa och miljö.

Märkningen ska vara på svenska för produkter som säljs i Sverige. Den ska vara tydlig, lättläst, iögonfallande och avskild från annan text.

Exempel på överträdelser som ska polisanmälas och beläggas med miljöstraffavgift är om märkningen är på annat språk än svenska.

Exempel på produktmärkning:

Figur 6. Etikett för 35 procentig ammoniak

Bestämmelser

- Kemikalieinspektionens föreskrifter om klassificering och märkning av kemiska produkter (KIFS 2005:7)
- Förordning (EG) nr 1272/2008 - Klassificering, märkning och förpackning (CLP)

Barnskyddande förslutning

När kemiska produkter som säljs till allmänheten klassificeras och märks med vissa faroangivelser eller farobeteckningar (se tabell 5) är barnskyddande förslutning ett krav. Förslutningarna kan se olika ut men de ska vara testade och uppfylla vissa kvalitetskrav. Kraven beskrivs i två kvalitetsstandarder:

- SS-EN-ISO-8317 – standard för återförslutbara förpackningar
- SS-EN-ISO-862 – standard för icke återförslutbara förpackningar

En barnskyddande förslutning ska testas av laboratorier som uppfyller särskilda krav angivna i kvalitetsstandard ISO/IEC 17025. Testerna utförs med tom eller vattenfylld förpackning. Det är viktigt att företaget som ansvarar för produkten tar hänsyn till innehållets kemiska egenskaper eftersom det kan påverka förpackningen och den barnsäkra funktionen.

Undantag från krav på testning

Om det är uppenbart att en förpackning är ”säker” för barn, till exempel om man måste använda verktyg för att komma åt innehållet, behöver förpackningen inte testas mot någon standard. Det kan till exempel vara en färgburk som kräver att man använder en skruvmejsel eller motsvarande för att öppna den.

I tveksamma fall kan KemI kräva intyg på att förpackningen uppfyller de krav som anges i standarden. Intyget ska utfärdas av de laboratorier som får testa barnskyddande förslutningar.

Undantag från krav på barnskyddande förslutning

Aerosolburkar (sprayburkar) och förseglade spray-anordningar har vid viss klassificering (se tabell 5 nedan) inget krav om barnskyddande förslutning. Förseglad sprayanordning betyder att spraydelen ska sitta fast mot flaskan så att man inte kan öppna den.

Tabell 5. Vid vilken klassificering som barnskyddande förslutning är ett krav.

Barnskyddande förslutning enligt CLP	Barnskyddade förslutning enligt KIFS
<p><i>Om produkten är märkt med minst en av följande faroangivelser gäller krav på barnskyddande förslutning enligt CLP:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • orsakar organskador, • orsakar allvarliga frätskador på hud och ögon, • kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna (OBS. kravet på barnskyddande förslutning omfattar inte aerosoler eller behållare som är försedda med en förseglad sprayanordning), • giftigt vid inandning, • giftigt vid hudkontakt, • giftigt vid förtäring, • dödligt vid inandning, • dödligt vid hudkontakt, • dödligt vid förtäring. <p>Krav finns också om produkten innehåller:</p> <ul style="list-style-type: none"> ≥ 3 procent metanol, ≥ 1 procent diklormetan (metylenklorid). 	<p><i>Om produkten är märkt med minst en av följande farobeteckningar gäller krav på barnskyddande förslutning enligt KIFS 2008:2:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • mycket giftig, • giftig, • frätande, • hälsoskadlig och riskfrasen Farligt: kan ge lungskador vid förtäring (OBS. kravet på barnskyddande förslutning omfattar inte aerosoler eller behållare som är försedda med en förseglad sprayanordning). <p>Krav finns också om produkten innehåller:</p> <ul style="list-style-type: none"> ≥ 3 procent metanol, ≥ 1 procent diklormetan (metylenklorid).

Som tidigare nämnts sker en övergång vad gäller klassificering och märkning från KIFS 2005:7 till CLP. Under perioden 1 januari 2009 till 1 juni 2015 sker också en övergång från många andra bestämmelser i KemI:s föreskrifter, KIFS, till regler i den nya klassificeringsförordningen CLP. Därför kommer om barnskyddande förslutning att finnas i två regelverk.

Regler för barnskyddande förslutning måste alltid följa samma regelverk som produktens märkning. Det innebär att om produkten är märkt enligt KIFS 2005:7 ska reglerna för barnskyddande förslutning följas enligt KIFS. Om produkten istället är märkt enligt CLP ska reglerna för barnskyddande förslutning följas enligt CLP.

Bestämmelser

- 2 kap, 4 § i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer
- Artikel 35 samt i bilaga 2, avsnitt 3.1 i Förordning (EG) nr 1272/2008 - Klassificering, märkning och förpackning (CLP)

Kännbar varningsmärkning

När kemiska produkter som säljs till allmänheten klassificeras och märks med vissa faroangivelser eller farobeteckningar (se tabell 6) är kännbar varningsmärkning ett krav. Märkningen finns för att synskadade ska kunna avgöra om en förpackning har ett farligt innehåll. Utformningen, som exempelvis storlek, form och placering, beskrivs i kvalitetsstandard SS-EN-ISO 11 683.

Tabell 6. Vid vilken klassificering som kännbar varningsmärkning är ett krav.

Kännbar varningsmärkning enligt CLP	Kännbar varningsmärkning enligt KIFS
<u>Om produkten är märkt med minst en av följande faroangivelser gäller krav på kännbar varningsmärkning, enligt CLP:</u>	<u>Om produkten är märkt med minst en av följande farobeteckningar gäller krav på kännbar varningsmärkning, enligt KIFS 2008:2:</u>
<ul style="list-style-type: none"> • skadligt vid inandning, • skadligt vid hudkontakt, • skadligt vid förtäring, • giftigt vid inandning, • giftigt vid hudkontakt, • giftigt vid förtäring, • dödligt vid inandning, • dödligt vid hudkontakt, • dödligt vid förtäring, • orsakar organskador, • orsakar allvarliga frätskador på hud och ögon, • misstänks kunna skada fertiliteten eller det ofödda barnet, • misstänks kunna orsaka genetiska defekter, • misstänks kunna orsaka cancer, • kan vara dödligt vid förtäring om det kommer ner i luftvägarna, 	<ul style="list-style-type: none"> • extremt brandfarligt (OBS. Gäller ej aerosoler som har klassificerats och märkts enbart med denna farobeteckning), • mycket brandfarligt (OBS. Gäller ej aerosoler som har klassificerats och märkts enbart med denna farobeteckning), • mycket giftig, • giftig, • hälsoskadlig, • frätande.

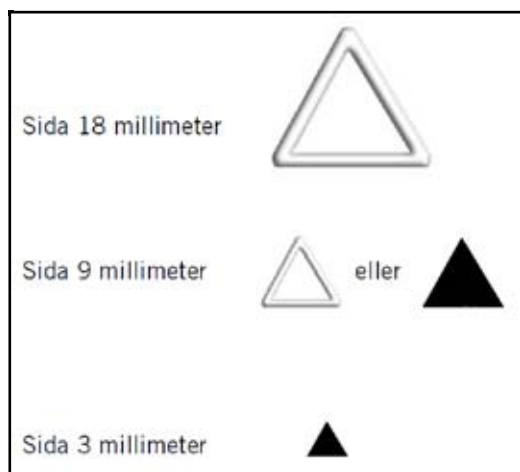
<ul style="list-style-type: none"> • kan orsaka allergi- eller astmasymtom eller andningssvårigheter vid inandning, • extremt brandfarlig gas, • extremt brandfarlig vätska och ånga, • brandfarlig gas, • mycket brandfarlig vätska och ånga, • brandfarligt fast ämne. 	
--	--

Placering av kännbar varningsmärkning

I normalfallet ska den kännbara varningsmärkningen vara placerad nära förpackningens botten med triangelns spets maximalt 50 millimeter från botten, men det finns vissa undantag beskrivna i kvalitetsstandarderna. På en aerosolburk (sprayburk) ska den kännbara varningsmärkningen finnas på knappen där man trycker för att spraya ut innehållet. På förpackningar utan botten, som exempelvis tuber, ska den kännbara varningsmärkningen finnas på ”kragen” närmast korken.

Utformning av kännbar varningsmärkning

Den kännbara varningsmärkningen består oftast av en liksidig triangel med upphöjd ram och sidor som är 18 millimeter långa. Triangelns sidor kan alternativt vara nio eller tre millimeter. Varningsmärkningen ska antingen ha en upphöjd ram eller vara homogent upphöjd. Märkningen kan också utgöras av tre upphöjda punkter se figur 7.

Figur 7. Hur den kännbara varningsmärkningen kan vara utformad.

Regler

- 2 kap, 5 § i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer
- Artikel 35 samt i bilaga 2, avsnitt 3.2 i Förordning (EG) nr 1272/2008 - Klassificering, märkning och förpackning (CLP)

Produktregistret

Produktregistret är ett nationellt register som förs av KemI. Registret innehåller uppgifter om cirka 120 000 kemiska produkter och biotekniska organismer.

Uppgifterna lämnas till registret av cirka 2 500 anmälningspliktiga företag och ger en bild över hur kemiska ämnen och produkter används i Sverige.

Verksamhetsanmälan

Verksamhetsanmälan ska lämnas in till produktregistret hos KemI snarast möjligt och senast när verksamheten inleds, av företag som

- yrkesmässigt tillverkar eller till Sverige för in kemiska produkter eller biotekniska organismer,
- för vidare överlåtelse i eget namn förpackar, packar om eller byter namn på kemiska produkter eller biotekniska organismer,
- för vidare överlåtelse gör beredningar (blandningar) av kemiska produkter eller biotekniska organismer,
- för sin räkning överlåter åt en handelsagent att göra produkthanmälan,
- tillverkar eller till Sverige för in kemiska bekämpningsmedel som är anmälningspliktiga.

Ovanstående gäller för anmälningspliktiga produkter som anges med statistiskt tullnummer i bilaga till förordning SFS 2008:245.

Verksamheten ska anmälas oavsett hur mycket av en anmälningspliktig produkt som företaget tillverkar eller för in till Sverige. Den ska innehålla uppgifter om företaget såsom namn, adress, organisationsnummer och gärna vem som är kontaktperson.

Produktanmälan

En produkthanmälan ska lämnas till produktregistret hos KemI. Den kan lämnas på pappersblankett eller elektroniskt.

Produktanmälan ska lämnas av företag som:

- yrkesmässigt tillverkar eller till Sverige för in kemiska produkter eller biotekniska organismer,
- för vidare överlåtelse i eget namn förpackar, packar om eller byter namn på kemiska produkter eller biotekniska organismer,
- för vidare överlåtelse gör beredningar (blandningar) av kemiska produkter eller biotekniska organismer,
- tillverkar eller till Sverige för in kemiska bekämpningsmedel som är anmälningspliktiga.

Ovanstående gäller:

- För anmälningspliktiga produkter som anges med statistiskt tullnummer i förordningen (2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer.
- Om den årliga volymen är minst 100 kg per produkt.

Produktanmälan ska lämnas senast den 28 februari året efter att tillverkningen eller införseln startat.

Uppdateringar

Företagen ska en gång per år meddela föregående års kvantitet, avanmäla och nyanmäla produkter samt uppdatera uppgifterna om kemiska sammansättningar för produkter om de har förändrats under året.

I början av året får företag som anmält produkter en lista över dessa, så kallad kvittenslista, från produktregistret. Listan ska uppdateras med kvantitetsuppgifter och eventuella ändringar görs direkt på listan, vilken sänds åter till produktregistret senast den 28 februari.

Överträdelse mot reglerna kan medföra att en miljösanktionsavgift tas ut av företaget, samt i vissa fall straffansvar. Myndigheten är enligt miljöbalken skyldig att anmäla brottsmisstanke till polis- och åklagarmyndighet.

Kemikalieavgift

För anmälningspliktiga produkter ska en årlig kemikalieavgift betalas om den sammanlagda volymen för företagets samtliga anmälningspliktiga produkter är minst 1 000 kg.

Bestämmelser

- 3 kap. Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer - **Anmälan till produktregistret**
- 14 kap. 12-14 §§ Miljöbalken och 3-6 §§ förordningen 2008:245 om kemiska produkter
- och biotekniska organismer - **Vem som är anmälningspliktig**
- Bilagan till förordningen 2008:245 - **Vilka produkter som är anmälningspliktiga**
- Förordning 1998:942 om kemikalieavgifter - **Information om kemikalieavgiften**

Tillstånd för särskilt farliga kemikalier

Försäljning och privat bruk av särskilt farliga kemiska produkter kräver tillstånd.

Tillstånd krävs

- vid försäljning
- vid annan än yrkesmässig hantering, till exempel privat användning.

Reglerna om tillstånd gäller kemiska produkter som räknas som särskilt farliga och det gör en produkt om den tillhör någon av faroklasserna nedan:

Mycket giftig

Farosymbol: Dödskalle.

Farobeteckning: Mycket giftig.

Giftig, cancerframkallande, mutagen, reproduktionstoxisk

Farosymbol: Dödskalle.

Farobeteckning: Giftig/Ingen farobeteckning (gäller för cancerframkallande, mutagen och reproduktionstoxisk).

Frätande

Farosymbol: Frätsymbol.

Farobeteckning: Frätande. OBS! Gäller endast produkter med riskfrasen Starkt frätande.

Tillstånd från Länsstyrelsen

Tillståndet ska sökas hos Länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs. Det gäller i regel fem år.

Företagen ansvarar själva för att söka om tillstånd och att hålla reda på när det behöver förnyas. Länsstyrelsen kan försäkra sig om att den som söker tillståndet har tillräcklig kompetens för att hantera produkterna, att lokalerna är korrekt utformade etc. Länsstyrelsen har även möjlighet att ställa villkor i tillståndet och återkalla ett givet tillstånd

Undantaget från tillståndskravet är:

- försäljning av natrium- och kaliumhydroxid, kromater, stenkolstjära, explosiva varor, flussmedel, konstnärsfärger i pastaform, eldningsolja eller ammoniakgas avsedd som kylmedel i kylsystem för fritidsbåtar.
- privat användning av metanol. (OBS! Säljaren måste ha tillstånd).

Anteckningsskyldighet

Den som säljer tillståndspliktiga produkter ska föra anteckningar över

- datum för försäljningen,
- produktens namn och volym,
- vem som köpt produkten och dennes adress, samt
- om köparen är yrkesmässig eller privat.

De produkter som undantas från tillståndsplikten är även undantagna från anteckningsplikten. För metanolförsäljning ska dock anteckningar föras. För de produkter som kräver tillstånd enbart på grund av sina starkt frätande egenskaper (t.ex. koncentrerade syror) behöver inte anteckningar föras.

Bestämmelser

- 14 kap. 8 § Miljöbalken.
- 7-14 §§ Förordning (2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer.
- 4 kap. Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer.

Förvaring

Förvaring av farliga kemiska produkter ska ske så att hälso- och miljörisker förebyggs. Barn ska skyddas genom att de förvaras svåråtkomligt och skiljda från produkter som är avsedda att förtäras. Produkter som kräver tillstånd se föregående avsnitt) ska förvaras så att obehöriga inte kommer åt dem.

Bestämmelser

- 7, 8 och 9 §§ i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer.

Fosfatregeln

Fosfor är ett av de viktigaste näringsämnen för växter och i sjöar och kustvatten är fosfor det näringsämne det finns allra minst av, och därför kan ett tillskott av fosfor ge upphov till plötsliga, kraftiga algbloomningar. Sverige har därför sedan 1 mars 2008 ett förbud mot fosfater i textiltvättmedel⁴ som används för enskilt bruk om totalhalten fosfor är högre än 0,2 viktsprocent. De produkter som tillverkades före den 1 mars fick säljas fram till 31 augusti 2008.

Regler

- 14e § i Förordning (1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter

⁴ Fosfater används i textiltvättmedel som sk. ”komplexbildare” som avhärdat vattnet (genom att binda upp tvåvärda positiva joner) och håller smutsen i lösning. Fosfater fungerar också som pH reglerare – vilket bidrar till att hålla smutsen i lösning och ger en effektiv sköljning.

Information om

2009 års samverkansprojekt

Projektplan

- Projektet startar efter sommaren 2009 med tre upptaktsträffar med syfte att dels uppdatera kunskaperna kring regler på området kemiska produkter och dels att knyta kontakter inför det kommande arbetet.
- Medverkande kommuner inspekterar butiker som säljer kemiska produkter, exempelvis bensinstationer, matvaruaffärer, byggvaruhus och färghandlare och rapporterar sedan in resultatet till Kemikalieinspektionen (KemI) mellan september och december. Under december sammanställer KemI resultatet från kommunerna.
- Sammanställningen ligger sedan till grund för KemI:s inspektioner som sker under första halvan av 2010. Kommunerna som deltar i projektet kommer erbjudas att medverka vid KemI:s inspektioner inom respektive kommun.
- När projektet är avslutat kommer resultatet att presenteras i en rapport.

Projektstöd

KemI kommer under projektets gång att ge vägledning till kommunerna i form av handledningsdokument och checklistor samt stödja direkt via telefon och e-post. Vägledningmaterial, checklistor, broschyrer, FAQ m.m. kommer att finnas tillgängligt på en projekthemsida till vilken även inrapportering av inspektioner kommer att ske.

Syfte

Syftet med projektet är att:

- Få bort produkter med dålig produktinformation från den svenska marknaden.
- Upptäcka och inspektera företag som idag står utanför den svenska kemikaliekontrollen.
- Väcka intresse och öka kunskapen om kemiska produkter och det regelverk som rör dem. Bland annat kommer den nya klassificerings- och märkningsförordningen att presenteras.
- Ge förutsättningar för en mer enhetlig kemikalietillsyn i landet.
- Öka samarbetet och utveckla kommunikationen mellan kommunerna och Kemikalieinspektionen.

Bakgrund

Under 2006 genomförde 57 av Sveriges kommuner tillsammans med KemI ett samverkansprojekt, kallat STORM 2006. Det gick i stora drag ut på att kommunerna inspekterade stormarknader och att KemI sedan inspekterade tillverkare och importörer utifrån kommunernas redovisning. Syfte med STORM 2006 var att vägleda kommunerna i butikstillsynen samt att undersöka vilket genomslag ett samverkansprojekt av den här typen kan få. Resultatet var

Information om 2009 års samverkansprojekt

mycket bra och det visade sig att kommunernas inspektioner hade stor effekt, exempelvis kan nämnas att 3/4 av de påpekanden som gjordes från kommunerna var åtgärdade vid Kemi:s uppföljande inspektioner. Samtliga kommuner som var med och utvärderade projektet önskade fler liknande projekt.

Nu, under 2008 driver Kemi ett projekt med inriktning på bekämpningsmedel i handeln. 128 kommuner anmälde sig till projektet och närmare 100 av dessa rapporterade in resultat till Kemi. Projektet har bidragit till ökad kunskap om bekämpningsmedel både i handel och hos kommunerna och har dessutom uppmärksammats stort i media och skapat debatt i ämnet.

Anmälan

Information om anmälan kommer att skickas ut under februari 2009.

Kontakt

Klas Lundgren
Inspektör
08-519 41 203
klas.lundgren@kemi.se

Jonas Larsson
Inspektör
08-519 41 344
jonas.larsson@kemi.se

Miljö kvalitetsmål 4, Giffri miljö

Miljön skall vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.

Enligt delmål 4 ska en fortlöpande minskning av hälso- och miljöriskerna med kemikalier vid framställning och användning av kemiska ämnen minska fortlöpande fram till 2010.

Dagens utveckling för antalet konsumenttillgängliga hälsofarliga kemiska produkter tyder på en utveckling i rätt riktning, men det behövs fler åtgärder för att minska antalet hälsofarliga konsumenttillgängliga kemiska produkter.

Illustration: Tobias Flyggar

5.3 Bilaga 3 – Projektbeskrivning

Kemikalieinspektionen – Februari 2009

Anmälan till samverkansprojekt

Kemikalier i detaljhandeln 2009-2010 (KID 0910)

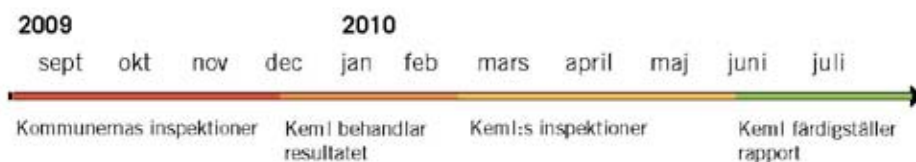
Detta informationsblad beskriver det kommande samverkansprojektet mellan Sveriges kommuner och Kemikalieinspektionen samt ger information om hur man anmäler sitt intresse att delta.

Hur anmäler man sig?

Den 18 februari 2009 skickades e-post till alla kommuner med anmälningsformulär (anmälan-KID0910.pdf, bifogat). Anmälan är uppdelad i två delar. Den första delen avser anmälan av kommun/kommunförbund till projektet. Den andra delen avser anmälan till projektets upptaktsdagar. Om oklarheter eller frågor uppstår kring anmälan är ni välkomna att kontakta någon av kontaktpersonerna nedan.

Hur och när?

Projektet startar med en upptaktsdag i Umeå (31/8), i Sundbyberg (1/9) och i Malmö (2/9). De medverkande kommunerna inspekterar därefter kemikalier i detaljhandeln, exempelvis bensinstationer, matvaruaffärer, cash and carry-butiker eller färghandlare och rapporterar sedan in resultatet till Kemikalieinspektionen. Kemikalieinspektionen inspekterar avslutningsvis ett urval av de leverantörer vars produkter visat sig bristfälliga vid kommunernas kontroll. Projektet sammanställs sedan i en projektrapport.

Vad innehåller upptaktsdagen?

Upptaktsdagen genomförs mellan kl. 09.30 och 15.00 och kommer bland annat att innehålla:

- utförlig presentation av projektets syfte, inriktning och avgränsningar,
- genomgång av hur projektet praktiskt ska genomföras, exempelvis var man hittar vägledningsmaterial, checklistor samt hur man redovisar resultatet etc.,
- genomgång av lagstiftning som är relevant för projektet.

Vid de flesta inspektioner enligt miljöbalken kommer man i kontakt med kemikalier och det är därför viktigt med kunskaper om regelverket för kemikalier. Regelverket är dessutom omfattande och har nyligen omarbetats. Anmälan till upptaktsdagarna kan därför även göras för personer som önskar uppdatering av regler rörande kemikalier utan att sedan delta i projektet.

www.kemi.se

KEMI
Kemikalieinspektionen

Anmälan till samverkansprojekt

Vad kommer att kontrolleras under KID 0910?

Projektets huvudsakliga inriktning kommer att vara kontroll av:

- förbudet mot fosfater i textiltvättmedel,
- märkning,
- barnskyddande förslutning och kännbar varningsmärkning.

Varför ett samverkansprojekt?

Tidigare har Kemikalieinspektionen tillsammans med kommunerna genomfört två samverkansprojekt. Dessa genomfördes åren 2006 och 2008 med upplägget att kommunerna utför de butiksinsektioner som Kemikalieinspektionen sedan baserar sina inspektioner hos leverantörerna på. Projekten har varit mycket uppmärksammade och vi har tillsammans nått bra resultat (se nedan). I och med projekten har dessutom intresset och kunskapen om kemiska produkter och deras farliga egenskaper ökat.

Samverkansprojektet 2006, kallat Stormarknad, liknar det projekt som ska genomföras i år och erfarenheter från det projektet kommer att användas i KID 0910. Samverkansprojektet 2008 hade inriktning på bekämpningsmedel i handeln och 128 kommuner anmälde intresse. Resultatet från projektet håller för närvarande på att sammanställas.

När Kemikalieinspektionen utför tillsyn upptäcks kontinuerligt brister i produktinformationen för konsumentprodukter på väg ut till landets butiker. Då Kemikalieinspektionens tillsyn inte utförs i detaljhandeln, där konsumenten kommer i kontakt med produkten, är kommunens tillsyn extra viktig.

Korta resultat från 57 kommuners inspektioner under 2006 års projekt

Antal inspekterade butiker	443
Antal butiker med brister	367 (83 %)
Antal granskade produkter	18 809
Antalet inrapporterade brister	1552 (8 %)

Kontaktpersoner

Klas Lundgren	08- 519 41 203
Jonas Larsson	08- 519 41 344
Hadil Karim	08- 519 41 319
Karin Rumar	08- 519 41 252

E-post: kid0910@kemi.se

5.4 Bilaga 4 – Programmet under upptaktsdagarna

Introduktion

Bakgrund och förutsättningar för projektet presenterades. Inriktning och avgränsningar av projektet presenterades. Bland annat hur kemiska produkter definieras och vilka denna typ av produkters regelområden som projektet inriktas mot.

Klassificering och märkning

En grundläggande genomgång för hur kemiska produkter klassificeras genomfördes. Även om inte projektet syftade till att kontrollera klassificering är en viss kunskap inom området nödvändig för att man ska kunna förstå och tillämpa de regler som projektet inriktades mot.

Fosfater i textiltvättmedel

Den svenska begränsningsregeln om fosfater i textiltvättmedel för enskilt bruk förklarades. Bakgrunden till regeln förklarades samt hur man räknar om halten fosfat till ren fosfor. KemI förklarade vilka sanktionerna är för överträdelse av regeln.

Barnskyddande förslutning

KemI förklarade vilka klassificeringar som kräver barnskyddande förslutning vid försäljning till allmänheten. Gällande standarder beskrevs och KemI gav några tips för hur den praktiska kontrollen kan gå till. KemI förklarade även vilka sanktionerna är för överträdelse av regeln.

Kännbar varningsmärkning

KemI förklarade vilka klassificeringar som kräver kännbar varningsmärkning vid försäljning till allmänheten. En genomgång av hur standarden för kännbar varningsmärkning ser ut, hur märkningen ska vara utformad och hur den ska placeras på förpackningarna gjordes också. KemI förklarade även vilka sanktionerna är för överträdelse av regeln.

Överlåtelsestillstånd

Regeln som säger att det krävs tillstånd för att överlåta vissa särskilt farliga kemiska produkter förklarades. De särskilda krav som finns vid överlåtelse av dessa produkter beskrevs liksom vilka ämnen som trots sina farliga egenskaper är undantagna från regeln.

Praktiska frågor

Under avsnittet praktiska frågor togs sådant upp som var nödvändigt för projektdeltagarna att känna för att kunna genomföra projektet. Detta innefattade bland annat inloggning och användning av extranätet, resultatrapportering och hur vägledningen via e-post och telefon var upplagd.

Övningar

Ett antal planscher med övningsuppgifter satt uppsatta utanför föreläsningssalarna under upptaktsdagarna så att deltagarna skulle kunna testa sina kunskaper under fikarasterna. Övningarna var exempel från de regelområden som KemI gått igenom under dagen och de var ofta framtagna för att belysa de undantag och svårigheter som finns inom de olika regelområdena. Svaren gick igenom och diskuterades sist under upptaktsdagarna.

Frågestund

Upptaktsdagarna avslutades med en frågestund där projektdeltagarna kunde få svar på frågor och funderingar som kommit upp under dagen.

5.5 Bilaga 5 – Extranätets olika delar

Senaste nytt

Här beskrevs nyheter i projektet som exempelvis om vad som uppdaterats på extranätet, om något behövde förtydligas eller om något problem uppstått. Deltagarna uppmanades att med jämna mellanrum titta in på extranätet för att läsa detta avsnitt.

Om projektet

Här beskrevs projektets inriktning, syfte och upplägg. Denna information kunde exempelvis användas av deltagare som ville ha en sammanfattande förklaring av projektet att ge till kommunala nämnder eller journalister.

Instruktioner och föreläsningmaterial

Här fanns instruktioner för hur projekthemsidan används, hur rapportering av resultat skulle ske samt allt material från upptaktsdagen för att de som inte kunnat komma på egenhand skulle kunna ta del av den information som getts.

Bra att ha vid inspektion

Här fanns diverse inspektionsmaterial såsom en handledning med genomgång av vad man bör tänka på vid kontroll av de olika reglerna i butik. Det fanns också de checklistor som skulle fyllas i under inspektionerna och en brevmall som kunde användas vid kommunikation med butiksinnehavaren. Broschyrer och faktablad som kunde delas ut vid inspektionen fanns också här.

Regler

Under detta avsnitt fanns de paragrafer som var viktigast i detta projekt samlade för att deltagarna skulle kunna komma åt det som de behövde snabbt och smidigt. Länkar till lagstiftningen i fulltext fanns också.

Resultatredovisning

Här fanns den excelfil som användes då kommunerna skulle rapportera sitt resultat till KemI.

Figur 8. KemI:s extranät

5.6 Bilaga 6 – Mall för att upplysa butik om inspektion

Förslag på brev till butiker

Till Dig som säljer kemiska produkter

Samverkansprojekt mellan kommuner och Kemikalieinspektionen KID0910 (Kemikalier i detaljhandeln)

Miljöskyddskontoret har enligt miljöbalken ett tillsynsansvar över bl. a. kemikaliehantering och försäljning i detaljistledet. Hösten 2009 kommer det att genomföras en tillsynskampanj om kemikalieförsäljning i detaljhandeln.

Projektet som är uppdelat på två delar sker i samverkan med Kemikalieinspektionen (KemI). I första skedet (hösten 2009) kommer försäljningsställen som erbjuder kemiska produkter att inspekteras av miljöskyddskontoren och eventuella brister dokumenteras och åtgärdas. I andra skedet (våren 2010) går KemI vidare med de brister som kan härledas till primärleverantörer (importörer och tillverkare).

Företag, som tillverkar och importerar kemiska produkter, har ansvar för att ex. märkning och förslutning är riktig, men den som säljer produkterna i butik har också ett ansvar. Vi rekommenderar därför att ni läser broschyren "*Kemiska produkter i butiker – märkning och ansvar*" som bifogas detta brev. **Notera särskilt att om ni själva köper in produkter från utlandet så har ni samma ansvar som importörer för t ex produktregisteranmälan och märkning (på svenska).**

Ett gott råd är att ni går igenom ert produktsortiment. Butiksbroschyren har visat sig vara ett bra hjälpmedel i butiker, för att följa reglerna och undvika onödiga miljöstraffavgifter. Mer information om lagstiftning m.m. finns på Kemikalieinspektionens hemsida www.kemi.se.

Vänliga hälsningar

Miljöskyddskontoret

5.7 Bilaga 7. Barnskydd KID 2010

Inledning

I projektet Stormarknad 2006 gjordes en undersökning om hur de barnskyddande förslutningarna fungerade. Det visade sig i det projektet att det ofta fanns brister i funktionen hos de barnskyddande kapsylerna. Framst rörde detta petroleumbaserade produkter som t ex tändvätska. Rapporten från det projektet beskriver problematiken (rapporten finns publicerad på Kemikalieinspektionens hemsida, www.kemi.se, under namnet Tillsyn 2/07). Där nämns bland annat att vissa kapsylmaterial är bättre än andra; Polyoximetylen (POM) och polyamid är att föredra framför polyeten eller polypropylen. Ett brev gick ut till alla medverkande företag om ”Information angående bristande barnskyddande förslutningar” (2007-04-26) där företagen uppmanades att se över sitt val av kapsyler.

I projektet KID-0910 gjordes en uppföljning för att kontrollera om läget hade förändrats sedan Stormarknad 2006. Kommunerna fick återigen granska hur de barnskyddande förslutningarna fungerade och rapportera detta till Kemikalieinspektionen (KemI). Resultatet av kommunernas undersökningar visade att problemet kvarstod. Detta projekt startades som en avknoppning av KID-0910 och projektet fick namnet Barnskydd KID 2010. Syftet var dels att förmedla resultatet KID-0910 med avseende på barnskyddande korkar till de ansvariga företagen och dels att undersöka om val av plastmaterial har betydelse för kvalitén på barnskyddet.

Utöver arbetet med ansvariga företag KemI gått med i en arbetsgrupp inom standardisering för standard ISO 8317 (Barnsäkra förpackningar). SIS leder arbetet och tillsammans med dem har KemI lyckats förhandla in ett stycke om att kapsyler kan påverka innehållet och att standarden inte uppfylls om den barnskyddande funktionen förloras. Fortfarande saknas dock en testmetod som ev. skulle kunna mäta om funktionen påverkas av innehållet. Den föreslagna ändringen visas nedan.

Heading 4.2 in EN-ISO 8317 today (blue text is the suggested change):

4.2 Safety requirements

*A child-resistant package, in addition to satisfying the requirements for child resistance specified in 4.3, shall meet the requirements for packaging, such as being appropriate for **and compatible with the** contents, providing mechanical protection and functioning properly for the life of the package.*

EXAMPLE

Certain contents can affect the physical or mechanical properties of the packaging system which can lead to a loss of the child resistant function over time. In such a case the packaging may not be in conformity with this standard.

NOTE

Compatibility between the packaging and the contents can be assessed using appropriate methodology.

Metod

Ungefär 70 företag låg bakom de 452 produkter som visade sig ha bristande barnskydd (samma produktkan ha redovisas flera gånger av olika kommuner). I Barnskydd KID 2010 valdes 31 företag ut och fick svara på frågorna nedan:

1. Har ni fått in klagomål om kapsyler som tappar sin funktion från några av era kunder?
2. Har ni uppmärksammat problemet själva?
3. Har ni bytt korkleverantör under de senaste åren?
4. Vilka korktillverkare använder ni?
5. Kan ni ange vilken kork som används till resp. produkt som vi fått in bristrapport om? Gärna med artikelnr. och vilket plastmaterial de består av.

Resultat

5 av företagen visade sig ha slutat med produkterna. 13 av de kvarvarande 26 företagen ingick bland de företag som inspekterade i KID-0910 och fick under dessa inspektioner fylla i en blankett med de 5 frågorna i metodavsnittet ovan. De 13 företag som inte inspekterades inom KID-0910 undersöktes mer noggrant i detta projekt och för dessa företag fokuserade KemI enbart på frågan om barnskyddande förslutning. För dessa företag gjordes också en mer noggrann koppling till varje produkt som rapporterats vara bristande. En grundligare analys av vilka plastmaterial som använts till varje produkt gjordes också.

Nedan följer svaren som företagen gav. 17 av 26 företag svarade på enkäten.

	Ja	Nej
1 Har ni fått in klagomål om kapsyler som tappar sin funktion från några av era kunder?	8	9
2 Har ni uppmärksammat problemet själva?	14	3
3 Har ni bytt korkleverantör under de senaste åren?	8	9

En slutsats som går att dra av svaren på de tre första frågorna är att problemet är delvis känt hos leverantörerna. Vid samtal med både kapsylleverantörer och några företag visade det sig att förra projektet hade viss påverkan då en del företag bytte kapsyler till polyamid eller POM.

Svaren på fråga 5 (val av plastmaterial) grundar sig enbart på de 13 företag som KID barnskydd 2010 (inte KID-0910). I tabellen nedan visas vilka olika plastmaterial som använts i de produkter som rapporterats vara bristfälliga.

Material	Antal produkter
POM	13
PA	4
Övriga t ex PP och PE	13
Summa	30

Diskussion

Ett syfte med projektet var att se vilka plastmaterial som kan leda till att korkar på förpackningar tappas sin barnskyddande funktion. Det är svårt att utifrån detta projekt dra några långtgående slutsatser då det i vissa fall kan vara så att de kapsyler som finns på hyllorna i butikerna skiljer sig från de som leverantören använder idag. Det kan alltså vara så att ett företag i vår undersökning anger att de använder POM i sina korkar, men att de tidigare använde ett annat material och de kapsyler som rapporterats var av den äldre typen. Svårigheten är att se på kapsylerna vilket plastmaterial som används. Skulle man kunna se det så kan kommunerna rapportera in det till oss och vi har mer bevis för vilken kapsyl som hade bristen. Kapsylleverantörerna och också våra tidigare erfarenheter har antytt att plastmaterialen polyamid och POM är bättre för vissa petroleumprodukter såsom tändvätska. Av siffrorna ovan går det dock inte med säkerhet att dra den slutsatsen, även om det är det troliga.

En erfarenhet är att fråga 3 borde ha formulerats annorlunda för att få bättre svar. Frågan skulle hellre ha formulerats som – Har ni bytt kapsyler under de senaste åren och i så fall när? Det är dock ändå svårt att få reda på om produkten som står i butikshyllan har den äldre eller den kork man bytt till. För att lösa detta vid eventuella framtida projekt kommer vi be kommunerna att ange batchnummer, så att det går att spåra vilken flaska och kapsyl som använts för just de produkterna som står i hyllan.

Det är också värt att nämna att många produkter produceras i stora volymer och det kan alltså vara så att det allra flesta behåller sin funktion och endast ett fåtal visar sig vara bristfälliga. Exempelvis inspekterades ett företag som tillverkar ca 2,3 miljoner flaskor per år och det företaget har i detta projekt fått in rapporter på 3 produkter och cirka 20 flaskor. Det ger lite perspektiv och antyder också att det skulle vara fel att helt förbjuda en produkt (alla flaskor) från en tillverkare pga. av att några kapsyler har bristande funktion. Det är enbart i butiksledet som icke-fungerande flaskor kan tas bort från hyllorna.

5.8 Bilaga 8 Sammanställning av kommunernas utvärdering

Utvärdering av KID-0910

Handledningsmaterial & Hemsida

	Ange 1-5 (1=Mycket dåligt, 5= Mycket bra)		
	Medelbetyg	Antal svar	Standardavvikelse
1. Hur användbart var följande "inspektionshjälpmedel"			
a. FAQ	4,3	56	0,7
b. Mallar (förenklad åtsalsanmälan, aviseringsbrev mm)	3,8	58	0,9
c. Checklista	4,4	61	0,7
d. Tillsynshandledning - Butikstillsyn	4,4	61	0,7
e. Regelsammanställningarna på extranätet	4,3	57	0,7
f. Instruktioner och föreläsningmaterial på extranätet	4,1	57	0,7
Kommentarer & önskemål om handledningsmaterial & hemsida			

Telefon

	Ange 1-5 (1=Mycket dåligt, 5= Mycket bra)		
	Medelbetyg	Antal svar	Standardavvikelse
2. Hur väl tycker du att telefonkontakten med Kemi fungerade när det gällde att			
a. få tag på någon som kan svara på frågor?	4,1	40	0,9
b. få ett snabbt svar?	4,4	40	0,8
c. få ett begripligt svar?	4,3	39	0,7
Kommentarer & önskemål om vägledningen via telefon			

E-post

	Ange 1-5 (1=Mycket dåligt, 5= Mycket bra)		
	Medelbetyg	Antal svar	Standardavvikelse
3. Hur väl tycker du att E-postkontakten med Kemi fungerade när det gäller att			
a. få ett snabbt svar?	4,6	50	0,7
b. få ett begripligt svar?	4,6	50	0,7
Kommentarer & önskemål om vägledningen via e-post			

Resultatredovisningen

	Ange 1-5 (1=Mycket dåligt, 5= Mycket bra)		
	Medelbetyg	Antal svar	Standardavvikelse
4. Hur väl fungerade det att			
a. fylla i resultatrapporteringsfilen	4,1	61	0,9
b. skicka in resultatrapporteringsfilen via e-post	4,2	61	1,1
c. skicka in bilder på produkterna via e-post	3,7	59	1,2
Kommentarer & önskemål om resultatredovisningen			

5. Om ni valt att inte redovisa era resultat, ange då anledningen?

Beställning av material

	Ange 1-5 (1=Mycket dåligt, 5= Mycket bra)		
	Medelbetyg	Antal svar	Standardavvikelse
6. Hur väl anser ni att beställning av tryckt material från CMV-gruppen fungerat (dvs faktablad och butiksbroschyrer)?			
	4,46	50	0,9
Kommentarer & önskemål på beställning av material			

Problem vid inspektion

7. Beskriv gärna eventuella problem som uppkommit under inspektionerna

Tidsuppskattning

	Medel	Antal svar	Standardavvikelse
8. Uppskatta den ungefärliga tiden som lagts ned inom inspektionsprojektet KID0910. <small>Denna information behövs för Sveriges rapportering till EU-kommissionen. Ange tiden i hela dagar.</small>	14,3 dagar	60	12,3

Framtiden

9. Vilket samverkansprojekt skulle ni vilja att kommuner och Kemikalieinspektionen driver våren 2011?

10. Vilka förändringar skulle du vilja se till nästa samverkansprojekt mellan kommunerna och Kemikalieinspektionen? (förutom det ni angett ovan)

Övrigt

	Medel	Antal svar	Standardavvikelse
11. Hur många butikinspektioner med inriktning mot kemiska produkter hade er kommun utfört om inte KID0910 ägt rum?	1,27 st	59	3,1

12. Ange här om ni vill att Kemikalieinspektionen kontakter er om/när ett företag i er kommun ska inspekteras inom projektet och ni vill vara medföljare vid inspektionen.

www.kemi.se

**Kemikalieinspektionen, Box 2, 172 13 Sundbyberg. Besöksadress: Esplanaden 3A
Tel: 08-519 41 100, Fax: 08-735 76 98, E-post: kemi@kemi.se**